

Перелік класифікованих туристських спортивних маршрутів України

Маршрути з позначкою "Е" біля порядкового номеру у Переліку вважаються експериментальними до остаточного затвердження їх категорії складності Центральною маршрутно-кваліфікаційною комісією. У разі випуску групи у похід за маршрутом з позначкою "Е" в маршрутній книжці робиться обов'язковий запис МКК такого змісту: "Остаточна категорія складності походу визначається за результатами розгляду МКК".

Звіти про походи за маршрутами з позначкою "Е" після їх попереднього розгляду в МКК, що проводила випуск групи у похід, направляються до Центральної МКК для остаточного розгляду та видачі довідок про похід його учасникам.

Звіти про походи за маршрутами з позначкою "Е" повинні:

- подаватися до МКК обов'язково у письмовому вигляді незважаючи на категорію складності походу;
- фотографії у звітах повинні підтверджувати проходження маршруту усіма учасниками (з усіма засобами пересування) відповідно до плану походу, встановленого у маршрутній книжці. Обов'язкова наявність фотографій місць ночівель, основних локальних і протяжних перешок. На фотографіях повинні бути нанесені лінії руху групи (підйоми, спуски, подолання перешок). Крім того, на фотографіях повинно бути видно які способи страхівки використовувалися при подоланні перешок. У звітах про походи у зимових умовах необхідно мати фотографії, які свідчили б про наявність та глибину снігового покриву;
- мати розрахунок категорії складності походів згідно з Методикою визначення категорій складності туристсько-спортивних маршрутів (за відповідним видом туризму);
- відповідати по формі і змісту вимогам, викладеним у додатку №3.5. "Правил".

Походи, що проводяться за межами України, повинні проводитись відповідно до законодавства країн, по території яких вони проводяться. Для зарахування спортивного результату та присвоєння учасникам таких походів спортивних розрядів і звань зі спортивного туризму туристським групам та МКК при плануванні походів та розгляді звітів про походи слід користуватися переліками туристських спортивних маршрутів відповідної країни (при наявності таких переліків у цій країні), а також методиками визначення категорій складності туристських спортивних маршрутів за видами туризму. Крім цього, слід використовувати чинні у даній країні переліки класифікованих перевалів, переліки класифікованих печер та інших природних перешок.

Пішохідний туризм

Пішохідні туристські спортивні походи можна проводити в усях репонах України Одночасно слід зазначити, що територія України, за винятком двох гірських масивів (Українські Карпати та Кримські гори), має рівнинний рельєф і на ній майже відсутні істотні природні перешкоди, що обумовлюють категорію складності спортивних пішохідних маршрутів. Через це у більшості регіонів України можливо здійснювати спортивні походи лише до I категорії складності включно, а походи II та III категорії можуть здійснюватись лише в Українських Карпатах та Кримських горах. Погодні умови дозволяють здійснювати пішохідні мандрівки у рівнинних районах України з березня по листопад, а при сприятливих умовах на протязі всього року.

Крим та Карпати - головні райони проведення туристських спортивних походів - відносяться до лісових районів середньогір'я. Різноманітність природних перешок цих районів дає можливість туристам оволодіти майже усім арсеналом прийомів техніки пішохідного туризму, орієнтування на місцевості, дозволяють повноцінно проводити навчальні заходи. Термін проведення гашоходних похвде по цих районах теж широкий - з ранньої весни до пізньої осені, а при сприятливих погодних умовах і взимку.

Карпати поєднують у собі красоти гірського та лісового районів. Бурхливі річки, красиві озера, пологі гірські схили, сонячні полонини, багата історія краю можуть задовільнити смаки будь-якого туриста. У Карпатах можна прокласти маршрути від найпростіших до III категорії складності. Тут зустрічаються ділянки з великим перепадом висот, скельним рельєфом, складним орієнтуванням, водними репонами.

Українські Карпати відносяться до середньовисотних гір, які не досягають снігової лінії не мають сучасних льодовиків. Переважна частона вершин Карпат не досягають 2000 м і лише на масиві Чорногора, бшьша частина якого належить до головного вододілу, илька вершин мають бшьшу висоту, у тому числі найвища точка Українських Карпат г. Говерла - 2061 м. Снігова лінія в епоху останнього зледеніння знаходилась на висоті 1450-1550м. Яскравими слідами давнього зледеніння є реліктові льодовикові форми на найвищих гірських масивах (Чорногора, Полонинський хребет, Рахівські гори, Чивчина): цирки, улоговини, конуси виносу, кари, моренні вали. На дні карів на висоті 1450-1800м знаходяться карові озера. Реліктові льодовикові цирки та кари протилежних схилів масива Чорногора не з'єднались між собок своїми задами і не утворили, як це буває у високопному альпійському рельєфі, гострих гребенів. Гострі гребені, іноді з карнізами, є тільки на відрогах вододільного хребту масиву, де зійшлися декілька сусідніх карів одного схилу. Гірські хребти Карпат, розділені поздовжніми улоговинами та розмежовані глибокими поперечними долинами, простягаються з Пн.Зх. на Пд.Сх. Поздовжня зональність місцями ускладнюється кільцеподібними структурами. У межах головного вододілу Карпат знаходяться гори Бескіді з найвищою точкою - горой Пікуй (1405м); від Верещького до Яблуницького перевалів простягнулися найбільш важкопрохідні, розчленовані численими ущелинами гори Горгани з найвищою точкою - г Сивуля (1815м); від Яблуницького перевалу на південь простягнувся масив Чорногора з найвищими вершинами Українських Карпат Говерла (2061м). Петрос (2020м), Ребра (2007 м), Гутин Томнатик (2017 м), Бребенескул (2035 м), Піп Іван (2022 м). Полонинський хребет з вершинами Пікуй, Боржава, Красна, Стіг дещо нижчий за абсолютною висотою і відноситься до ярусу карпатського середньогір'я. Вздовж південного краю Українських Карпат простягнулися гірські масиви Вупканічного хребта з

вершинами Маковиця, Синяк, Бужора, у ландшафтах якого є прояви давнього вулканізму. Українські Карпати складені в основному глинистими сланцями, апевритами, вапняками, гасковиками крейдового та палеогенового періодів. Сланці легко піддаються денутації, тому гірські хребти мають переважно пологі схили.

Клімат Українських Карпат помірно континентальний. Гори і передгір'я надмірно зволожуються, річні суми опадів у передгір'ях 800-1000 мм, а в горах 10500-1600 мм. По мірі підняття у гори температура повітря знижується, а кількість опадів збільшується. Взимку на хребтах випадає значна кількість снігу (товщина снігового покриву буває до 300 см), що подекуди призводить до снігових зсувів та лавин.

В Українських Карпатах проявляється вертикальна поясність природних компонентів і ландшафтів. До 400-500 м розкинутий передгірний пояс з буково-дубовими, буковими, буково-грабовими лісами. Низькогірний пояс піднімається до 1000-1200 м. Тут ростуть високостовбурні букові, мішані буково-смерекові, ялиново-смерекові ліси. Середньогірний пояс досягає висоти 1200-1500 м, тут переважають ялинові та ялиново-смерекові ліси. Вище, у субальпійському поясі (1500-1800 м), ростуть чагарники з прської сосни, чорної вільхи, ялівцю, схили вкриті гірськими луками.

Пішохідні походи по Карпатах можуть здійснюватись з травня по жовтень місяць. Однак треба пам'ятати, що у травні на високогір'ї ще багато снігу, а в жовтні значно знижується температура повітря, особливо у нічний час. Найбільш цікаві маршрути у Карпатах йдуть хребтами гір. Так, маршрути III категорії складності проходять по хребтам Чорногора, Горгани та Свщовецькому. Однак, плануючи походи по Карпатах слід пам'ятати, що тут є території, природоохоронні об'єкти (Карпатський заповідник, Карпатський і Синеvirський природні національні парки, ландшафтні заказники тощо), для проходження яких необхідно одержати дозвіл у відповідних організаціях та дотримуватися певних правил поведнки.

Гірський Крим - це ліси \ гори, печери і грандіозні скелі, неповторні каньони та мальовничі водоспади. Район невеликий і тому його туристське навантаження регулюється, ночівлі дозволяються тільки на спеціально обладнаних туристських стоянках. Гірський Крим - це природний музей, де на невеликій площі знаходяться різноманітні ландшафти та унікальні пам'ятки природи.

Гори Криму тягнуться від Севастополя до Феодосії. Тут вирізняються три гірські пасма: Головне з висотами 1200-1500 м, Внутрішнє з висотами 400-600 м та Зовнішнє з висотами 250-350 м. Схили пасом асиметричні: південні - круті, північні - пологі. Західна та центральна частини Головного пасма становлять майже суцільний ланцюг столових масивів, плоскі майже безлісі вершини яких називаються яйлами: Байдарська Яйла, Ай-Петрінська Яйла, Ялтинська Яйла, Нікітська Яйла, Гурзуфська Яйла, Бабуган-Яйла з найвищою вершиною Кримських гір - г. Роман-Кош (1545 м), Чатирдаг, Демерджи-Яйла, Довгоруківська Яйла, Карабі-Яйла. Східна частина головного пасма розчленована на окремі масиви. У вапняках яйлинських масивів інтенсивно розвиваються карстові процеси. Тут поширені різноманітні карстові форми: ванни, ліжки, улоговинки, понори, колодязі, шахти, печери тощо. Поширення карстових явищ на яйлах обумовлює майже повну відсутність тут джерел питної води та поверхневих водотоків. На північному схилі Головного пасма утворилися глибою ущелини - каньони. Найбільш відомий з них Великий Каньон Криму - грандіозна вузька ущелина довжиною три кілометри та глибиною до трьохсот п'ятидесяти метрів.

У розподілі рослинності спостерігається висотна поясність. Яйли вкриті трав'яною та чагарниковою рослинністю. На сухих південних експозиціях схилів Головного пасма та кам'янистих урвищах ростуть нагавчагарники. У карстових ліжках, улоговинах росте бук, на скельних ділянках трапляється тис ягідний, кримська сосна. Схили середньогір'я вкривають букові, дубово-букові та сосново-букові ліси.

Східний Крим і Карадаг - гори невисокі: 300-500 м, зле близькість моря, загостренність форм, значні перепади висот надають їм справжнього гірського вигляду. Вулканічні ландшафти Карадагу це справжній музей просто неба. Тут крім жерла згаслого вулкану можна побачити юрську вулканічну лаву і різноманітні химерні фігури-останці - результат вивітрювання вулканічних порід.

У зоні Внутрішнього та Зовнішнього пасом переважають люостепов ландшафти з дубовим лісами і лучними степами, міжпасомними поздовжними улоговинами, долинно-терасовими природними комплексами, переважно розораними. Тут велика кількість сільських населених пунктів та значна транспортна освоєність.

Клімат Кримських гір помірно-континентальний з рисами субтропічного на Південному березі Криму. Захищений з півночі гірським бар'єром Південний берег Криму тепліше за інші його райони. Клімат яйл відрізняється прохолодним літом (на висоті 1200м середня температура липня +15,7°), не дуже суворою зимою (середня температура січня на тій самій висоті біля -4°, на сході нижче), значною кількістю опадів (в західній частині до 1000-1200мм за рік), сильними вітрами. Влітку з трьох діб одна, а взимку дві на яйлі бувають з опадами. Зимою опади у вигляді снігу, сніговий покрив з січня до березня.

Найкращий час для пішохідних походів в горах Криму з квітня до листопада. При підготовці до походу в горах Криму слід пам'ятати, що тут зосереджено близько 120 природоохоронних об'єктів з обмеженим доступом. Серед них Ялтинський гірсько-лісовий заповідник, Карадагський заповідник, заповідник Мис Мартьян, Кримське заповідно-мисливське господарство, заказники - Великий Каньон Криму, Новий Світ, Хапхальський заказник та інші.

При проведенні в обох гірських районах пішохідних походів взимку треба враховувати, що в цей час тут виникають природні умови, які відповідають умовам районів більш складних у туристсько-спортивному відношенні. У цей період в горах Карпат та Криму окремі ділянки (перевали) маршруту за своїми туристсько-спортивними характеристиками можуть за складністю відповідати категорійним ділянкам (перевалам), що вимагає переоцінки складності маршруту. Проведення зимових пішохідних походів має свої особливості, які у деяких випадках роблять такі походи більш складними та небезпечними ніж аналогічні за категорією складності літні походи у високогір'ї (зимовий сніг значно відрізняється від літнього снігу високогір'я). Особливу увагу взимку та на початку весни слід приділяти вивченню лавинонебезпечних ділянок району походу. Незважаючи на близькість населених пунктів треба

враховувати, що стан групи, яка перебуває на хребті чи яйлі, мало чим відрізняється від ситуації коли трупа знаходиться за десятки кілометрів від житла.

У даному розділі Переліку наведені пішохідні маршрути II-III категорії складності по двох туристських районах - Українських Карпатах та Кримських горах. У цих районах обмежена різноманітність локальних та протяжних перешкод і, як правило, вони невисокої категорії трудності. По багатьох перешкодах на сьогодні відсутня остаточна оцінка їх туристсько-спортивної трудності. Як в одному, так і в іншому районі наявні складні туристські перешкоди, але їх можна обійти більш простими шляхами. У зв'язку з цим для остаточного визначення її категорії складності маршрутів з позначкою (Е) повинна бути проведена їх експертна оцінка МКК.

Карпати

II категорія складності

1. смт Ясиня - г.Чорна Клева - г.Братківська - г.Дурня - пер.Легіонів - г.Побита - г.Берть - г.Вел.Кенута - г.Буштул - г.Коретвина - г.Чорна Ріпа - р.Озерянка - оз.Синевир - г.Озерна - пер.Вишківський (Торунський) - г.Чорна Ріпа - с.Ялинкувате.
2. м. Яремче - пер.Прислоп - г.Довбушанка - с.Бистриця - пер.Легіонів - г.Дурня - г.Братківська - пер.Околе - г.Татаруха - г.Трояска - г.Стіг - г.Близиця - г.Стара - с.Кваси - г.Менчул - г.Петрос - г.Говерла - г.Бребеняскул - г.Піп Іван - смт Верховина.
3. с. Бтосовиця - г.Козакова Поляна - пер.Верещий - смт Воловець - г.Плай - г.Стой (сходження) - пер.Прислоп - г.Кук - г.Коротисто - с.Нижній Бистрий - хр.Вівчарський Верх - г.Перехрестя - г.Топас - траверс пол. Красна - с.Усть-Чорна - с.Лопухове - траверс хр.Свидовець - г.Стара - г.Думен - м.Рахів.
4. смт Воловець - г.Плай - г.Стой (сходження) - г.Гемба - г.Магура - пер.Прислоп - полонина Кук - г.Воловський Менчул - смт Міжгір'я - с.Стригальня - г.Кам'янка - г.Озерна -оз.Синевир - ур. Кантина - р.Плеща - г.Передня - г.Стримба - г.Гропа - г.Климова - смт Усть-Чорна - г.Темпа -г.Плеска - г.Апецька - г.Кичера - смт Кобилецька Поляна.

III категорія складності

5. (Е) м.Рахів - г.Піп Іван (Марм.) - г.Стіг - г.Чорна Гора - г.Говерла - г.Кукуль - пер.Яблунський - г.Довга - г.Братківська - пер.Легіонів - г.Сивуля - г.Попад'я - пер.Вишковський (Торунський) г.Чорна Ріпа - т/с Беркут.
6. (Е) м.Яремче - р.Жонка - г.Довбушанка - пер.Столи - г.Чорна Клева - г.Братківська -пер.Легіонів - г.Сивуля - г.Попад'я - г.Чорна Ріпа - т/с Беркут.
7. (Е) м. Рахів - г.Близиця - г.Братківська - пер.Легіонів - г.Сивуля - г.Попад'я - г.Чорна Ріпа - ст. Беркут.
8. (Е) п. Верховина - г.Піп Іван - г.Дземброня - г.Говерла - г.Петрос - с.Кваси - г.Близиця -г.Татаруха - пер.Окола - г.Братківська - пер.Легіонів - г.Сивуля - г.Кінець Горгану - г.В.Бетря - г.Буштул - пер.Руський - г.Попад'я - хр.Горган - р.Розтока - оз.Синевир - г.Озерна - смт Міжгір'я.

Крим

II категорія складності

9. с.Орлине - ур.Бізюка - т/с Узунжа - т/с Богата Ущелина - т/б "Орлиний залг" - Великий Каньон Криму (рздіальний вихід) - т/с Високе - т/с Научний - т/с Барсуча Поляна - т/б "Ангарський перевал" - т/с Джурла - т/с Ай-Алексій (т/с Партизанська) - плато Карабі-Яйла - т/с Нижній (Верхній) Кок-Асан - т/с Ворон - т/с Лісова - м.Судак.
10. (Е) м.Бахчисарай - т/с Баштаковка - т/с Мангуп - т/с Богата Ущелина - т/с Кокозка - т/с Бойко (по дну Великого Каньону Криму) - т/с Богатир - т/с Високе - т/с Научний - т/с Сараман - г.Голий Шпиль - т/с Барсуча Поляна - печ. Мармурова - г.Еклізі-Бурун - т/с Ат-Чокрак - т/с Букова Поляна - пер.Ангарський.
11. (Е) м.Бахчисарай - т/с Научний - т/с Сараман - г.Голий шпиль - т/с Барсуча Поляна -печ.Мармурова - г.Еклізі-Бурун - т/с Ат-Чокрак - т/с Букова Поляна - пер.Ангарський - т/с Поляна МАИ - г.Пд. Демерджи - т/с Нижня Джурла - вдсп. Джур-Джур - т/с Ай-Алексій - т/с Чігінитра - пер.Великі Ворота - пер.Малі Врота - пер.Вузькі Ворота - пер.Каллістон - т/с Нижн. Кокасан - по дну Кучук-Караанського каньону до т/с Поворотне - т/с Ворон - т/с Маски - т/пр Карагач - м.Судак.

III категорія складності

12. (Е) а/з "Поляна Казок" (м.Ялта) - вдсп. Учан-Су - по Таракташській тропі до т/с Ай-Петрі -т/с Чайний Будиночок - через г.Орлиний Заліг до т/с Кокозка - по дну Великого Каньону Криму до т/с Бойка - т/с Богатир - т/с Високе - т/с Научний - т/с Сараман - через г.Голий Шпиль та т/с Барсуча Поляна до печ. Мармурова - г.Еклізі-Бурун - т/с Ат-Чокрак - т/с Букова Поляна - пер.Ангарський - т/с Поляна МАИ - г.Пд. Демерджи - т/с Нижня Джурла - вдсп. Джур-Джур - т/с Ай-Алексій - т/с Чігінитра - пер.Великі Ворота - пер.Малі Ворота - пер.Вузькі Ворота - пер.Каллістон - т/с Нижн. Кокасан - по дну Кучук-Караанського каньону до т/с Поворотне - т/с Ворон - т/с Маски - т/с Карагач - м.Судак.
13. (Е) м.Старий Крим - монастир Сурб-Хач - р.Чорох-Су - пер. Джади - долина Караін -с.Щебетівка - дж. Бакир-Баш - г.Ечки-Даг - стр. Каян-Арди - стр. Кузун-Таш - пер.Гюнешлик траверс хр.Урбаш - джерело Інарес - пер.Архадереси - г.Манджил (Ай-Георгій) - м. Судак - г.Сокол - пер.Св.Анастасії - с.Веселе - стр. Чантран -

пер. Уметин Богаз - ущ. Пагарча - траверс хр. Таркез-Оба до верхів'їв р. Ай-Серез - пер. Маскі - рух по хр. до колишньої т/с Воронська - пер. Лікмен-Ганин (Плак'я) - р. Шелен - пер. Посторить - каньон стр. Кушень-Узень - с. Зеленогір'я - каньон стр. Лапанія Узень - пер. Сорос або пер. Аю-Кая - ущ. Берлюк - каньон р. Кучук Кара-Су - р. Кок - ущ. Шайтан-Капу - г. Топарчих-Кир - оз. Лахнин-Гінах - каньон стр. Лахнин - ущ. Тирхалу - пер. Тулутлу (Малі Ворота) - ур. Чігінитра Нижня - пер. Нефань-Баши - Карабі-яйла з півдня на північний захід - яр Мамут - р. Сх. Суат - ущ. та каньон р. Бурульча - т/с Партизанська - пер. Тирке Центральний - вдсп. Джур-Джур - пер. Диплю Південний - Демерджи Яйла - ущ. Курлюк-Су - пер. Бал-Кая - стр. Егерек-Су - с. Перевальне - каньон р. Кісгич - пер. Кісгич Південний - стр. Беш-Коба - верхів'я р. Ангара - пер. Холодний Кулуар - г. Ангар-Бурун - г. Еклізі-Бурун - пер. Пд.-Зах. Кулуар г. Еклізі-Бурун - дж. Саурган - с. Розове - г. Ай-Йорі - пер. Угара Північний - дж. Ак-Чокрак - пер. Куш-Кая - ур. Стратогай - г. Зейтен-Кош - пер. Хабах-Кир - стр. Дермен-Узень - с. Кипарисне.

Гірський туризм

Традиційно гірські походи проводяться в районах альпійських гір - молодих за часом горотворення, що піднімаються вище снігової лінії та характеризуються комплексом льодовикових форм рельєфу (цирки, гострі гребні, шпильясті вершини тощо), тобто проводяться у районах високогір'я. Проведення прських походів в горах такого типу полягає у проходженні визначеного маршруту за певний час з подоланням категорійних перевалів.

Гірські системи України - Карпати та Кримські гори - хоча і належать до альпійської складчастості за часом горотворення, але відносяться до середньовисотних гір і мають абсолютну висоту нижче снігової лінії, тобто не можуть вважатися класичними районами для проведення гірських походів. Проведення гірських походів тут можливо лише взимку та на початку весни, коли складаються сезонні природні умови, що відповідають вимогам до районів проведення прських походів. У цей період в Карпатах та горах Криму певні ділянки за своїми туристсько-спортивними характеристиками можуть за складністю подолання відповідати перевалам 1А, 1Б, 2А категорій складності, що і дає можливість проводити тут гірські туристські походи I - II категорій складності.

Найкращий час для проведення таких походів у Карпатах - березень, перша половина квітня, а у Криму - грудень, початок лютого (перша декада).

Враховуючи зазначене, з метою сприяння кращій підготовці туристських груп до гірських походів, у Методиці визначення категорій складності туристських спортивних маршрутів (розділ "Гірський тур-м") наводиться таблиця трудності перевалів 1А - 3Б категорій.

Слід враховувати, що проведення зимово-весняних гірських походів у Карпатах і в Криму, при всій їх схожості із звичайними гірськими походами, має свої особливості, які у деяких випадках роблять такі походи навіть більш складними і небезпечними, ніж аналогічні за категорією складності у традиційних районах розвитку гірського туризму (Памір, Тянь-Шань, Центральний Кавказ тощо). В перше чергу це стосується погодних умов (низькі температури протягом усієї доби, часті сильні поривчасті вітри, тумани, заметілі і, одночасно, часті відлиги), характеру снігового покриву (зимовий сніг у Карпатах і Криму дуже відрізняється від літнього снігу на значних висотах на Кавказі чи Памірі), лавиноної небезпеки та сильно розчленованого рельєфу на невеликих ділянках маршруту, особливо у Карпатах. Тому туристські групи, які вирушають у гірські походи до Карпатських і Кримських гір повинні відноситися до підготовки таких походів з усією відповідальністю, враховувати особливості природних умов району подорожі, мати все необхідне спорядження для організації ночівель у зимових умовах, а також повний комплект лавинного спорядження (лавинні шнури, лопата, щупи тощо) і вміти ним користуватися.

З метою запобігання травматизму в поході, при його підготовці особливу увагу слід приділяти вивченню лавинонебезпечних ділянок району походу. У Карпатах лавина активність проявляється щорічно, інтенсивність лавинопроявів пов'язана з великою мінливістю погодних умов у холодну пору року та інтенсивністю снігонакопичення (до 100 см на висотах 500-1400м над рівнем моря і до 300 см на більших висотах). Найбільш лавинонебезпечними хребтами є Черногорський, Свидовець, Полонинський та Горгани, які мають асиметрію схилів (північно-східні схили круті, південно-західні - пологі) і на яких на північно-східному макросхилі лавинонебезпечний період триває більш довго. Найбільша кількість лавин сходить у лютому-березні. При цьому тривалість сезону лавинної небезпеки зростає по мірі зростання абсолютної висоти гірських хребтів. В горах Криму сходи лавин спостерігається також щорічно, однак періоди лавиноної небезпеки менш тривалі, ніж у Карпатах.

Групам, які готуються до зимового гірського походу у підготовчий період необхідно також, приділити значну увагу питанню орієнтування в умовах обмеженої видимості, засобам та способам профілактики переохолодження та обмороження, навчанню учасників подорожі наданню долікарняної допомоги потерпілому в умовах зимового гірського походу. Доцільно перед зимовим гірським походом улітку провести розвідку маршруту для подальшого поліпшення орієнтування у зимовому поході та відпрацювання шляхів аварійного сходу з маршруту.

Далі пропонуються, як зразки, нитки гірських маршрутів I-II категорії складності в Карпатах і Кримських горах. Звертаємо увагу, що усі запропоновані маршрути гірських походів включено до Переліку вперше, вони відносяться до експериментальних і для їх захисту до МКК необхідно подавати письмові звіти про походи.

Карпати

I категорія складності

1.(Е) с.Негровець (Міжгірський р-н) - г.Негровець (1707м) - хр.Пишконя - г.Ясновець (1600м) - спуск в долину р.Сухар - підйом на г.Стримба (1719м) (1А) - спуск в долину р.Мокрянки - підйом вздовж р.Мокрянка на г.Попад'я

(1740м) (1А) - хр.Горгани - пер.Руський - г.Берть (1666м) -спуск у долину стр.Яновець - смт. Усть-Чорна, т/б "Ялинка". (100км)

2.(Е) с.Осмолода - г.Ігровець (1804м) - г.Сивуля (1818 м) - пер.Легіонів - г.Братківська (1778м) (1А) - г.Чорна Клева (1719м) - с.Бистриця - р.Довжинець - г.Довбушанка (1754м) (1А) - г.Синяк (1665м) - г.Хомяк (1542м) - с.Полянниця-с.Яблониця - смт.Ворохта. (105 км)

II категорія складності

3.(Е) м.Рахів - с.Видричча - підйом вздовж р Павлик - г.Петрос (2020м) (1Б) - спуск вздовж стр.Лазещина до ур.Козмешик - підйом по ущ. на г.Говерла (2061м) (1Б) - спуск по Чорногорському хр. - г.Туркул (1938м) - спуск вздовж стр. Бутучок до злиття з стр. Бребенескул - підйом вздовж стр. Бребенескул на в.Гутин Темнатик (2016м) (1А) - хр.Чорногора - г.Чорна Гора (2020м) - г.Вихід (1471м) - г.Стіг (1650м) - верхв'я р.Біла Тиса - с.Луги. (107км)

4.(Е) с.Зелене - оз.Шибене - г.Чорна Гора (2020 м) (1А) - Чорногірський хр. - г.Говерла (2061м) (1А) - г.Петрос (2020м) (1Б) - с.Ясиня - г.Близниця (1880м) - хр.Свидовець - г.Доляска (1761м) (1А) - г.Унгорська (1707м) - р.Турбат - г.Братківська (1788м) (1А) - пер.Легіонів - г.Сивуля (1818м) (1А) - г.Ігровець (1804м) - с.Осмолода. (115км)

Крим

I категорія складності

5.(Е) с.Богате - т/с Поворотне - р.Солар - г.Бурма (854м)- г.Ливазь-кая (876м) (1А) - пер.663 -г.Північна Караул-Тепе (983 м) - г.Південна Караул-Тепе (913м) - ск. Аюкая - в.982 - пер.Горуча (743м) - пер.Алакат (Алікот-Богаз) (670м) - ур.Кокасан (т/с Нижній Кокасан) -г.Киргуч (911м) - г.Катран-Яккан-Тепе (1014м) - г Хрикаль (1036 м) - прохід Малі Ворота - прохід Великі Ворота - Карабі-яйла - г.Біла (1253м) (1Б) - прохід 2-й спуск - г.Лікон (1017 м) - т/с Ай-Алексій - г.Юкітепе (1030м) - т/пр Партизансь-кий - ур.Тирке - г.Замалі (1067м) -г.Тірке (1283м) (1Б) - хр.Демерджи (1239м) - спуск стежкою південного схилу у Долину Привидів - г.Ельхкая - пер.Ангарський - г.Чатирдаг (1527м) (1Б) - ур.Чумнох (т/с Басуча Поляна) - г.Любка (975м) - с. Мармурове. (120км)

II категорія складності

6.(Е) с.Перевальне - ур.Кизил-Коба - ущ.Альошина Вода - т/с Партизанська - стр.Партизанка - пер.Тирке Центральний (1245м) (1А) - вдсп. Джур-джур - пер Пір'я - Демерджи-Яйла - т/с Джурла - г.Демерджи (1359м) - спуск по кулуару Хаоса (1Б) - т/б "Ангарський перевал" - г.Цукрова Голова - Ангарська Стінка - Холодний Кулуар - г.Ангар-Бурун (1Б) - верхнє плато г.Чатирдаг - г.Еклизі-Бурун (1527м) спуск по південно-західному кулуару (1Б) - т/с Ат-Чокрак - Бабуган-Яйла - г.Роман-Кош (1545м) - пер. Гурзуфське Сідло (вище с.Запрудне) - вихід на г.Парагельмен (1Б) - т/б "Карабах". (120км)

Лижний туризм

Можливості України з розвитку лижного туризму не дуже широкі через відсутність взимку тривалого снігового покриву на більшій частині території.

У тих областях України, де взимку є стійкий сніговий покрив, можливо проведення лижних походів I категорії складності. У таких походах початківці мають змогу набути досвід прокладання лижні по глибокому снігу, подолання природних перешкод у лісі, орієнтування, розпалювання вогнища та приготування їжі при мінусових температурах, що у подальшому дозволить їм здійснити лижні походи у гірських районах.

Найбільш сприятливі природні умови для лижних категорійних походів в Україні мають гірські райони Криму та Карпати.

Українські Карпати - частина величезної дуги (довжиною до 1500 км) Східних Карпат, південна частина яких знаходиться в Румунії, північна - в межах Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської областей. Гірські хребти Карпат простяглися з північного заходу на південний схід. Висота хребта у середньому від 700 до 1200 метрів над рівнем моря, але є багато гірських вершин з висотою вище 1700 метрів. Найвища точка Українських Карпат - гора Говерла має абсолютну висоту 2061м. Між окремими паралельними хребтами знаходяться поздовжні долини, часом дуже широкі. Поздовжні гірські хребти в деяких місцях перерізаються поперечними долинами, по яким протікають головні карпатські ріки, такі як Опір, Свіча, Латориця, обидві Бистриці, Прут і Черемош у верхній течії. В місцях перетину прських хребтів цими ріками поперечні долини вузькі, круті і їх напрямок часто змінюється.

Клімат Карпат помірно континентальний, теплий, з циклонічними та антициклоніч-ними вторгненнями атлантичного повітря. Початок та кінець зими у різних районах Карпат припадає на різний час в залежності від географічного положення району та висоти. В цілому зима нехолодна, часті відлиги та потепління з дощами. В січні середня температура коливається від -3° до -8°, в горах буває до -35°. Сніговий покрив нестійкий, зберігається з середини грудня до середини березня. Глибина снігу на високогір'ї досягає до 3-х метрів. На високих безлісних хребтах взимку зустрічається дуже твердий наст. Схили окремих гір та хребтів лавинонебезпечні.

У Карпатах лавинна активність проявляється щорічно. Інтенсивність лавинопроявів пов'язана з великою мінливістю погодних умов у холодну пору року та ітнсивністю снігонакопичення (до 100 см на висотах 500 - 1400 м

на рівнем моря і до 300 см на більших висотах). Найбільш лавинонебезпечними хребтами є Черногорський, Свидовець, Полонинський та Горгани, які мають асиметрично схилів (Північно-східні схили круті, південно-західні - пологі) і на яких на північно-східному макросхилі лавинонебезпечний період триває більш довго. Найбільша кількість лавин сходять у лютому-березні, при цьому тривалість сезону лавинної небезпеки зростає по мірі зростання абсолютної висоти гірських хребтів.

Населені пункти в гірських районах розміщені переважно в долинах рік і до них йдуть дороги з автобусним сполученням. Це дає можливість дістатися до початкових пунктів лижних маршрутів за короткий час. При плануванні лижного маршруту у Карпатах слід пам'ятати, що пересування на лижах вузькими долинами річок, схили яких поросли лісом з густим чагарником, істотно знижує темп походу, а рух на лижах вздовж автомобільних доріг, навіть для "намотування" кілометражу, з огляду на спортивність походу не має сенсу та ще до того й небезпечен.

Найбільш цікаві траси лижних маршрутів прокладені по хребтам гір. Обираючи такі маршрути необхідно враховувати, що на початку маршруту часто зустрічається стрімкий підйом на хребет, а потім починається рух по частково, або повністю відкритих полонинах. При плануванні маршрутів у центральних, або східних Горганах, Бескидах, Черногорі слід зважати на те, що значні площі в них належать до природно-заповідного фонду, тобто мають обмежений доступ. Для проходження їх слід одержати дозвіл у відповідних організаціях і дотримуватися певних правил поведінки.

Кримські гори знаходяться на півдні Кримського півострова і простягаються від Севастополя до Феодосії на 180 км. Ширина гірської смуги до 60 км. Вони складаються з трьох пасм - Головного (найвищого), Внутрішнього та Зовнішнього. Характерною їх особливістю є пологі північні і дуже круті південні схили. Головне пасмо - саме південне. Воно найвище (1200-1500 метрів над рівнем моря) і являє собою ланцюг столових масивів - Ай-Петринська Яйла, Ялтинська яйла, Никитська Яйла, Бабуган-Яйла, Чатир-Даг, Демерджи-Яйла, Карабі-Яйла. Яйли це майже безлісі плато, вкриті щебенем, або травою; тут часто зустрічаються різні прояви карсту, у т.ч. карстові провалля, багато з яких є входами до печер. Схили гір вкриті грабовими, буковими лісами, зрідка зустрічаються ділянки кримської, або звичайної сосни. Найвища вершина Криму - г. Роман-Кош (1545м) в масиві Бабуган-Яйли. Гірські пасма розділені Внутрішнім поздовжнім міжпасмовим зниженням Криму та Зовнішнім міжпасмовим зниженням

Клімат Кримських гір залежить від висоти місця над рівнем моря і змінюється від теплого з дуже м'якими зимами до прохолодного. Клімат яйл - прохолодний. Середня температура зимових місяців - 4°, в окремі роки бувають зниження температури до -30°. Сніговий покрив буває значним і може триматися до 3-х місяців (з січня до березня). В горах Криму сходи лавин спостерігаються щорічно, однак періоди лавинної небезпеки менш тривалі, ніж у Карпатах.

Заповідні зони - масиви гір Кара-Даг і Роман-Кош.

Природні перешкоди, які зустрічаються в горах України (на схилах - глибокий розсипчастий сніг, лавинна небезпека, на хребтах - сильний вітер, твердий наст, або лід, різкі зміни погоди) ставлять перед туристами-лижниками особливі вимоги. Всі учасники повинні володіти лижною технікою, вмінням орієнтуватися в складних погодних умовах, знати правила подолання лавинонебезпечних схилів. Туристській групі необхідно мати з собою спорядження для організації "холодних" ночівель (намети, примуси або газові кухні), лавинне спорядження. Групи, які здійснюють походи 2 і вище категорії складності, повинні бути готовими до ночівель на хребтах (яйлах, полонинах) вище зони лсу - вміти поставити бівак при сильному вітрі, будувати захисні стіни в снігу, рити печери. Групам, які готуються до зимового гірського походу, у підготовчий період необхідно, також, придати значну увагу засобам та способам профілактики переохолодження та обмороження, навчанню учасників подорожі наданню долікарняної допомоги потерпілому в умовах зимового походу.

Необхідно враховувати, що незважаючи на близькість населених пунктів, стан групи, яка перебуває в зимну негоду на хребті, мало чим відрізняється від ситуації, коли вона знаходиться за десятки кілометрів від житла, оскільки спуск у долину до житла буває дуже небезпечним, а умови на хребті по жорстокості можуть не поступатися арктичним.

Далі наводяться класифіковані маршрути I - IV категорії складності по Карпатах / Криму.

Карпати

I категорія складності

- 1.(Е) м.Яремче - г. Рокита Елика - г.Цапул - г.Каратул - г.Штав'єра - г.Пожератул - пол. Мунчелик - г.Хорде Доброківська - т/пр Явір - смт Ворохта - хр. Шимшор - пер. Яблуницький - пол. Буковинка - пол. Довга - пол. Плоска - с.Бистриця.
- 2.(Е) м.Яремче - р.Жонка - пер.Переслоп - ущ.Зубринка - пер.Столи - с.Бистриця - р.Сапотрук - пол. Бистра - ущ.Бистрик - с.Осмолода - ур.Болотняк - р.Озерянка - оз.Синевир - с.Лопушне.
- 3.(Е) с.Осмолода - р.Бистрик - р.Боревчик - пер. між г.Ігровець та г.Сивуля - р.Бистриця Солотвинська - гуртож. Межирики - пол. Бистра - пол. Пляйська - пер. Легіонів - с.Бистриця - пол. Плоска - пол. Довга - пер.Столи - р.Зубринка - пер.Переслоп - м.Яремче.
- 4.(Е) с.Синевирська Поляна - р.Озерянка - ур.Болотняк - с.Осмолода - р.Бистрик - пол. Бистра - р.Салтрук - с.Бистриця - пер.Пантир - ущ.Турбат - пер.Окола - с.Чорна Тиса.

II категорія складності

5.(Е) смт Верховина - г.Грепт - пол. Мунчелик - с.Кременець - г.Синяк - г.Малий Горган -пер.Столи - пол.Довга - пол.Плоска - г.Чорна Клева - г.Братківська - пер.Легіонів - р.Пляйська - пол.Бистра - г.Сивуля - пер. Ігровець - р.Боревчик - с.Осмолода.

6.(Е) с.Мисливка - г.Сувач - г.Укерна - г.Яйко Ілемське - с.Осмолода - р.Бистрик - р.Боревчик -пер. Ігровець - р.Бистриця Солотвинська - гуртожиток "Межиріки" - пол. Бистра -г.Сивуля (радіальн.) - хр.Таупширка - пер. Легіонів - г.Братківська - г.Чорна Клева - пол.Довга -пер.Столи - р.Зубрівка - пер.Переслоп - м.Яремче.

7.(Е) с.Білин - т/пр Перелісок - г.Близиця - хр.Свидовець - пер. Скола - г.Братківська - г.Чорна Клева - с.Бистриця - пер. Пантир - пер. Легіонів - р.Пляйська - пол.Бистра - гуртож. "Межиріки" -пер. Ігровець - р.Боревчик - р.Бистрик - с.Осмолода.

8. смт Ясиня - г.Менчул - г.Стара - г.Думен - п.Рахів - с.Луги - т/пр Брецул - г.Говерла -р.Лазещина - т/пр Козмешик - р.Довижна - р.Турбацил - р.Чорна Тиса - смт Ясиня.

III категорія складності

9. смт Кобилецька Поляна - г.Кобила - г.Догяска - г.Унгоряска (хр.Свидовець) - Турбатські пол. - р.Турбат - пер.Легіонів - пер.Пантир - г.Чорна Ріпа - р.Молода - г. Яйко Ілемське - р.Чорна Ростока - г.Вишківський Горган - г.Озерна - г.Кам'янка - смт Міжпр'я.

10.(Е) с.Максимець - гуртожиток "Межиріки" - р.Бистриця Солотвинська - сідловина між південною та центральною вершинами г. Сивуля (1А) - р.Бистрик - г.Грофа - хр. Свидовець -г.Близиця - т/пр Перелісок - с. Білин.

IV категорія складності

11.(Е) ст.Бескід - г.Чорна Ріпа - пер.Торунський - г. Вишківський Горган - г.Попад'я - г.Берть -р.Пляйська - пер. Легіонів - пер.Пантир - г.Братківська - р.Турбат - г.Унгоряска - хр.Свидовець - г.Близиця - с.Білин - г.Петрос - г.Говерла - хр.Чорногора - г.Піп Іван - с.Богдан.

Крим

I категорія складності

12. (Е) с.Перевальне - пер. Альошина Вода - курган Слави - т/с Бурульча - Карабі-Яйла -метеостанція - т/с Ай-Алексій - ущ.Хапхал - вдсл. Джур-Джур - т/с Джурла - г.Демерджи - т/б "Ангарський перевал" - оз.Кутузовське - т/с Ат-Чокрак - кордон Садовий - пер. Чучельський - кордон Ала-Езач - пер. Гурзуфська Сідловина - "Альтанка Вітрів" - Гурзуфська Яйла - пер.Никитський - кордон Червоний камінь - с.Массандра.

II категорія складності

13.(Е) с.Перевальне - ур.Кизил-Коба - ур.Суботхан - кордон Буковий - ур.Курлюк Баш - г.Пн.Демерджи - т/б "Ангарський перевал" - траверс г.Чатирдаг (Ангар-Бурун - Еклізі-Бурун) - т/с Ат-Чокрак - фореельне господарство - пер.Чучельський - Бабуган-Яйла - г.Роман-Кош (радіальн.) - пер. Гурзуфська сідловина - "Альтанка вітрів" - Гурзуфська Яйла - пер. Никитський - кордон Червоний камінь - ущ. Уч-Кош - г. Лопата - Ялтинська Яйла - Ай-Петринська Яйла - т/пр Ай-Петрі - г.Ай-Петрі - т/пр Чайний будиночок - г.Орлиний Заліт - Великий Кримський Каньон - т/с Бойка - т/с Богатир - т/б "Соколине".

Водний туризм

Україна має досить густу річкову систему та значну кількість річок придатних для проведення водних туристських походів як на розбірних, так і на надувних човнах різних класів. Усього річок із довжиною понад 100 км в Україні 123, а великих рік (довжина понад 500 км) - 14.

Усі ріки України відносяться до одного кліматичного типу - переважно снігового живлення з весняною повинню. Однак, через різноманітність ландшафтів, ріки різних регіонів України сильно відрізняються між собою за похилом русла, характером течії, наявністю та складністю перешкод, сезонним режимом тощо, що дозволяє поділити їх за туристсько-спортивною складністю на три групи - ріки низовин, ріки височин, ріки Карпатського регіону.

До першої групи - ріки низовин - відносяться ріки Придніпровської, Поліської низовин та Полтавської рівнини. Це такі ріки як Дніпро з його правою притокою р.Пріп'ять (яка, в свою чергу, приймає праві притоки - ріки Стир, Стохід та інш.) та лівими притоками - Десна з Сеймом та Остром, Сула. Псел, Ворскла. а також ріки басейну Сіверського Донця. Ці річки течуть по місцями заболоченій рівнині, мають безліч заток та стариць. Живлення - змішане, і хоча снігове живлення у них стоїть на першому місці, викликаючи весняну повінь, значну роль грають також ґрунтові та дощові води. Рівень води впродовж сезону туристських сплавів змінюється у незначній мірі. Похійл русла не перевищує кількох сантиметрів на кілометр, течія слабка, її швидкість не перевищує 2-4 км/год.

На цих ріках можливе проведення водних походів до I категорії складності. Їх проходження доступне для туристів початківців, і маршрути по них рекомендовані для самостійної розробки, через що до класифікації вони не включені

Для більшості перерахованих річок рекомендується сплав на байдарках, хоча не виключається і сплав на

надувних човнах та розбірних надувних катамаранах

До другої групи відносяться ріки височин, а саме ті, що протікають з межох Волинської, Придніпровської, Подільської та Передкарпатської височин Це праві притоки р.Прип'ять - рр.Горинь, Случ, Тетерів. Уж, притока Дніпра - р.Рось, ріки басейну Південного Бугу, у т.ч., рр. Бужок, Гірський та Гнилий Тікич. Синюха, Уманка, а також верхів'я р.Дністер та її ліві притоки рр. Збруч, Смотрич, Жванець, Жванчик тощо- Русла цих річок перетинають виходи різних за стійкістю гірських порід, через що в них утворюють численні пороги та перекати. Похил русел цих рік е значно більшим - від 0,4 до 1 м/км русла. Живлення - змішане, але снігове живлення у них стоїть на першому місці, викликаючи весняну повінь під час танення снігу. Тривалі дощі можуть викликати значні паводки. Стік багатьох річок в значній мірі зарегульовано греблями, тому рівень води у них впродовж сезону сплаву за звичайних умов мало змінюється.

Ріки цієї групи дають можливість проводити водні походи до 2-3 категорії складності. Найбільш складними тут е пороги р.Південний Буг в її нижній частині, такі, як Червоні ворота (Нижній Мігійський) нижче с.Мігія та Гард біля м.Южноукраїнськ.

Проходження маршрутів по цих річках дає туристам-спортсменам добру базову технічну та тактичну підготовку для подальшого зростання спортивної майстерності. На цих же річках можливе проведення навчально-тренувальних заходів та змагань. Тах, на р. Гіівденний Буг щорічно проводяться змагання з техніки водного туризму на трассах біля с. Сокопець {траса 2-3 категорії складності) та на Мігійському порозі (траса 3 категорії складності).

Маршрути по зазначеним річках проходять в зоні інтенсивної господарської діяльності. Тому до природних перешкод під час їх проходження додаються, також, обноси гребель, проводки через гаті тощо. Для проходження маршрутів рекомендовано і байдарки і катамарани. але їх слід ретельно готувати, забезпечуючи стійкість до розривів.

Нарешті, до третьої групи належать гірські річки Карпатського регіону. Це добре освоєні туристами ріки басейнів Дністра: рр. Чорний Черемош, Черемош, Білий Черемош, Прут, Стрий, а також р.Тиса та ріки її басейну в Закарпатті ~ р.р. Ріка, Латориця. До них з останній час додано низку малих річок: притоків р.Черемош, таких як р. Пробійна, Бистрець; приток р. Стрий; верхів'я р. Прут. Це стало можливим за рахунок розвитку порівняно нової техніки сплаву на каяках.

Гірські ріки Карпат відрізняє висока потужність потоку, стрімка течія, що досягає 10-15 км/год, могутні порогів та затяжні шивери. Похил русла в верхів'ях до 10 м/км (Прут, Білий Черемош). Живлення - переважно атмосферними водами з весняною повінню під час танення снігу та дощовими паводками. Тривалі або рясні дощі можуть викликати паводок о будь-якій порі року. Рівень води впродовж сезону сплаву змінюється у значних межах, залежить від кількості снігу в горах, дощів та температури повітря. Найкращий час для проходження річок Карпат - кінець квітня - перша декада травня, під час повені, копи танення снігів найбільш інтенсивне. Це стосується, в першу чергу, р. Прут та малих приток, які взагалі придатні для проходження лише на протязі кількох днів весни. Разом з тим, по р.р. Черемош та Тиса сплав можливий на протязі усього теплого періоду року з квітня по жовтень.

Ріки Карпат можна долати на каяках, байдарках, катамаранах, плотях. В залежності від сезону та виду суден маршрути на річках Карпат класифікуються до III категорії складності з елементами V. З огляду на характер перешкод, їхня категорійність видається дещо заниженою. але це питання потребує подальшого вивчення і обґрунтування. Ріки Карпат можуть бути прекрасним полігоном для міжсезонної підготовки до походів найвищих категорій складності.

Маршрути по ргчкам Карпат можна рекомендувати тільки групам, що мають досвід походів не нижче III категорії складності гю порожистих ріках. До цих груп висуваються вимоги володіння прийомами веслування, відчалування та причалування по берега, вміння взаємодіяти на бурхливій воді, мати навички організації рятувальних робіт. Проходження таких перешкод як, Ямнянський пролом або поріг Прикарпатський на р Прут можливо рекомендувати лише групам з досвідом участі у водних походах IV кагегорії складності, а проходження водосладу Пробій (висота падіння води понад 8м) бажано лише під час змагань в умовах існування надійної страховки рятувальних служб.

Нижче наводяться нітки найбільш популярних категорійних водних маршрутів України.

Ріки височин

Басейн р. Дніпро

II категорія складності

1. р.Рось. м.Біла Церква - м.Богуслав - м.Корсунь-Шевченківський (б.).

Басейн р. Південний Буг

II категорія складності

2. р.Південний Буг. смт.Меджибож - р.Пд.Буг - смт. Тивров (б.).
3. р.Південний Буг. смт.Гнівань - р.Пд.Буг - м.Гайворон (б.).
- 4.(Е) р.р. Гірський Тікич та Синюха. с.Бузівка - с.Буки - м.Первомайськ (б.).

III категорія складності

5. р.Південний Буг. м. Гайворон - м. Первоіайа - м.Вознесенськ (б.), без порогу Гард.

Басейн р. Прип'ять

II категорія складності

6. р.Случ. смт.Мирополь - смт Барановка - с.Гульск - м. Новоград-Волинський - смт Городниця.

Басейн р. Дністер

II категорія складності

7. р.р. Стрипа та Дністер. смт Денисов - с.Бучач - смт Заліщики (б.).

8.(Е) р. Смотрич. смт Городок - м. Кам'янець-Подільський (б.).

9.(Е) р. Стрий (з елементами III к.с у міжсезоння). м. Турка - м. Жидачів (б.).

10.(Е) р. Ломниця. с.Осмолода - м. Калуш - м. Галич (б.).

11.(Е) р. Збруч. м. Підволочиськ - м. Гусятин - м. Кам'янець-Подільський (б.).

Ріки Карпатського регіону.

II категорія складності

12.(Е) р.Латориця. м.Свалява - м-Мукачеве - м.Чоп (б.).

13.(Е) р.р. Чорна Тиса та Тиса. смт Ясиня - р.Чор. Тиса - м.Рахів - р.Тиса - смт. Солотвино (б.).

14.(Е) р.р. Біла Тиса та Тиса. смт Богдан - р. Біла Тиса - м. Рахів - р. Тиса - смт. Солотвино (б.).

15. р.р. Чорний Черемош, Черемош та Прут. с.Красник - р.Чорний Черемош - р.Черемош - м.Вижниця - р.Прут - м.Чернівці (б.).

16. р.р. Білий Черемош, Черемош та Прут. гребля Марієн - р. Білий Черемош - с. Устеріки - р.Черемош - м. Вижниця - р. Прут - м. Чернівці (б., ускл. з елементами IV к.с.).

III категорія складності

17. р.р. Чорний Черемош, Черемош та Прут. с. Буркут - р. Чорний Черемош - с. Устеріки -р.Черемош - м. Вижниця - р. Прут - м. Чернівці (б.).

18. р. Прут. смт Ворохта - р.Прут - м. Яремче - м.Чернівці (б., з обносом порогу Прікарпатсь-кого і далі до мосту у м. Яремче).

20. р.р. Чорний Черемош, Білий Черемош, Черемош, Прут. с. Буркут - р.Чорний Черемош - с. Устеріки - заброска до греблі Марієн - р.Білий Черемош - с.Устеріки - р. Черемош- м.Виж-ниця - р.Прут - м.Чернівці (н., ускл. з елементами IV к.с.).

IV категорія складності

19.(Е) р. Прут. смт Ворохта - р.Прут - м. Яремче - м.Чернівці (б., ускл. з елементами V к.с., без проходження водоспаду Пробій (н.)).